

Pavel Mušič

Logos: vrata k resnici in dobremu?

Ena najpogostejših, nemara celo najpogostejša razvada človeškega duha je vračanje h koreninam. Nenehen povratek, oz. bolje, iskanje temelja, davnega temelja, iz katerega rastejo vse stvari in vsa bitja.

Seveda, vsi črpamo moč in navdih za življenje iz raznovrstnih tradicij, posejanih po duhovni pokrajini človeške dediščine; od ustave, zakonov in celotnega državniskega aparata, Cerkve s svojo dogmo in bogastvom obredja, do kulture, umetnosti, šolstva, filozofije in ostalih znanstvenih disciplin. Vsi rastemo iz spoznanj in konstruktivnih vzorcev delovanja, ki so jih naši predniki odkrili, prepoznali za vredne in koristne in jih vključili v že obstoječ korpus védenja. A vendar so to le veje na drevesu biti, ki se iztezajo tako daleč proti nebesom, da je zelo težko ugledati trdno deblo, iz katerega poganjajo. Vemo, da te veje cvetijo in obrodijo čudovito sladke in koristne sadove kot tudi gnile in strupene. A njihov izvor, njihovo počelo ostaja zavito v tančico polemik in negotovosti.

Jordan Peterson na samem začetku svojih *Zemljevidov pomena* zapiše: »Svet je mogoče razlagati kot forum za delovanje ali pa kot kraj reči«. S tem izreče zanimivo meta-resnico; na svetu imamo opravka z dvema vrstama resnice. Prva se ukvarja s človekovim delovanjem v svetu, z vprašanji vrednot in pomena. Ta prva resnica najde svoj izraz v umetnosti in humanistiki, v književnosti, mitologiji in filozofiji. Druga vrsta resnice opisuje svet kot kraj reči; razlaga naravne pojave, ustroj in delovanje živih organizmov, fizikalne zakone, po katerih se ravna materija ... Ta resnica se uteleša skozi naravoslovne vede – biologijo, fiziko, kemijo ... v širšem smislu dejansko skozi znanstveno metodo in teorijo. Za informirano in produktivno gibanje v svetu sta potrebni obe resnici, obe razsežnosti človeškega doživetja. Poznati moramo, vsaj v osnovah, praktično delovanje in sestavo sveta – objektov okoli nas – kot tudi motivacijo in razloge za gibanje med temi objekti. Z drugimi besedami: pri roki moramo imeti karseda natančen zemljevid sveta, ki nas obdaja, in načrt za produktivno pot po tem svetu; znati moramo izbrati in ovrednotiti cilje na zemljevidu in preko previdne navigacije načrtovati pot do njih. Dati stvarjem pomen in jih ovrednotiti.

Človek ima dandanes često občutek, da je najpomembnejša razsežnost sveta svet sam – vse oprijemljivo, izmerljivo, z eksperimenti dokazljivo in po logično urejenih teoretskih zakonitostih gibajoče se stvarstvo. Seveda, skeptični sekularni otrok modernega sveta bo priznaval za pomembno in smotrno samo to, kar lahko sam preveri, opazuje in izmeri. Ob tem pa pozablja, da vse njegovo naravoslovno prizadevanje počiva v širšem etičnem okvirju; v istem okvirju, v katerega spadajo tudi vrline, prijateljstvo, ljubezen in harmonija človeške skupnosti. In ravno ta širši okvir, ta »forum za delovanje« je danes zapostavljeno področje človekovega prizadevanja. Včasih se celo zdi, da sploh ne obstaja, da je vse, kar šteje, le »tehnična«, oprijemljiva resnica. Na tem mestu se zastavlja nekaj vprašanj: Ali je človek prerasel resnico kot etično silo, smo kot civilizacija prišli do točke, ko nam za moralni kompas v življenju zadostujejo splošno preizkušene družbene konvencije in zakoni? Je morda legitimno in moralno le to, kar se po demokratičnem procesu oblikuje kot predpisi znotraj določene skupnosti, brez ozira na kakršnekoli večne resnice, »božje zakone«? Nam res ostane le še naravoslovno raziskovanje, umetnost in religija pa naj stojita skupaj z vso humanistiko

kot nemi priči ob odhajajočem vlaku »napredka«, ki jih pušča za seboj na prašnem peronu preživete zgodovine? Lahko res pritrdimo Nietzschejevi zloglasni misli o smrti Boga? Smo res obsojeni na življenje v svetu brez Boga, brez objektivne morale, brez oprijemljive resnice – v svetu, kjer mora človek iznajti nove vrednote in na novo urediti svoj odnos s presežnim? Ali pa moramo in moremo stare vrednote prilagoditi novim razmeram, stari modrosti obleči novo formo (saj človek ne more kar izumiti vrednot), kot pravi Jung? Morda pa se odgovor oz. vsaj začetek poti k njemu svetlika pri opredelitvi (človeške) biti.

Vprašanja obstoja so se v vseh dobah različni filozofi lotili z različnimi pojmi in metaforami. Od Platonovega sveta idej, bivališča praoblik in vzorcev za vse stvari in bitja na zemlji, do Plotinovega Enega, kjer vlada harmonija in enotnost, ki se razlivata oz. izžarevata v nižje sfere biti; prek duha k duši in nato k stvarni naravi. In pa krščanski Bog, ki podeljuje bivanje vsemu stvarstvu, ki je, rečeno z Aristotelovimi besedami, Negibni gibalec; zunaj prostora in časa, a vendar počelo obeh ... Vsi ti filozofski modeli se dejansko ukvarjajo s presežnim, poskušajo razložiti oziroma vsaj nekoliko osvetliti skrivnostno povezavo med tuzemskim in onostranskim. Poskušajo vsaj malo odstreti gosto tančico biti same. Skupno jim je tudi, da na vrh svoje nebeške hierarhije postavljajo idejo dobrega, Dobro samo, red, harmonijo, lepoto in resnico. Vse te ideje oz. najvišji modusi biti pa potem po stopnjah prehajajo v nižje sfere oz. imajo prek različnih skrivnostnih mehanizmov vpliv nanje.

Kaj pa človek? Kje je njegovo mesto? Kje odkazati mesto bitju, ki je ustvarjeno iz krhke umrljive in razgradljive materije, a vendar s skoraj božanskim darom razuma, s pomočjo katerega sega prav do meja razumevanja? Ki ima s svojim samozavedanjem najvišjo stopnjo svobode med bitji in posledično tudi največjo odgovornost? Ki je sposoben ločevati med dobrim in slabim in v čigar prsih žari neumrljivi plamen duše? Morda pa v človeku odkrijemo kak namig pri iskanju resnice in dobrega ...

Človeka poleg vseh očitnih lastnosti od drugih bitij ločuje morda najpomembnejša (takoj za samozavedanjem): jezikovna zmožnost. Le človek daje stvarem, živalim in pojmom imena, le človek s pomočjo čudežne sile besed ustvari abstraktno različico sveta že na zemlji – majhen svet idej, dosegljiv njemu in njegovim bližnjim. Tako zmotljivo in padlo bitje kot je človek, pa ima možnost sodelovanja z Logosom – ne samo beseda, zmožnost ubeseditve, ampak skrivnostna sila, s pomočjo katere se iz kaosa mučno in vedno znova rojeva red. Logos – materija abstraktnega sveta, iz katerega kakor iz mastne črne prsti poganjajo ideje in kategorije, ki nam omogoča ohranitev in dostop do znanja, misli, čustev, izpovedi in doživetij drugih, nam na las podobnih človeških bitij, da lahko čutimo z njimi in se učimo od njih še dolgo po njihovi smrti. Jezik je tudi vezivno tkivo celotnih skupnosti ljudi, je eden od najosnovnejših temeljev naroda. In obenem uteleša edinstveno abstrakcijo sveta, ki se je razvijala, dopolnjevala in prenašala iz roda v rod (in se še). Ki označuje skupni svet idej nekega naroda in preko svojih specifik – preko besednega zaklada (etimologije!), idiomov, pa tudi preko slovnice in medsebojnih interakcij besed predstavlja dragoceno in svojevrstno interpretacijo tako materialnega kot duhovnega sveta. In vsak jezik je svet zase, svoj edinstven in neponovljiv svet idej (a delno prekriven z drugimi ...), ki omogoča vsakemu njegovemu govorcu vzpenjanje in zrenje idej. Nisem namreč zasledil, kako tehnično gledano pri Platonu poteka to motrenje idej ali pa Ekstaza pri Plotinu. Menim pa, da je najzanesljivejša pot navznoter – z razvojem jezikovne sposobnosti, ki nam služi kot orodje za samoanalizo. Le na tak način namreč iz podzavesti, ki je večinski del nas, na plan priklicujemo še neraziskane dele sebe. Če nam na primer določena stvar vzbuja nelagodje ali celo jezo, lahko preko

samoanalize s pomočjo jezika razsvetlimo temo občutij in čustev, stvarjem nadenemo imena, jih privedemo na svetlobo, v abstraktni miselni svet in kar je najpomembnejše – nad njimi imamo nadzor. Čim namreč nek temen delček jaza ali še ne raziskanega sveta poimenujemo, mu s tem določimo mestu tudi v duhovnem svetu, ga označimo, kategoriziramo in razumemo.

Logos – ta neizmerna stvariteljska sila reda in razuma – človeku omogoča dostop do idej in njih kontemplacijo. Če nam uspe motrenje idej združiti tudi s samoanalizo in nenehno artikulacijo svoje človeške izkušnje, potem lahko postopoma iz nezavednega in bolj živalskega dela sebe postopoma ustvarjamo plemenito in obvladano bitje, ki mu vlada razum in ne impulzi in čustva. Na tak način človek odkriva ne samo stvarno resnico, ampak tudi večne duhovne postulate, vrline in modrosti tradicij. Brez Logosa, brez besede nima dostopa do idej in abstrakcij. In brez besede le-te tudi ne morejo obstajati. Jezikovna zmožnost je zato sila, s katero se od impulzivnih, nagonsko vodenih bitij ljudje vzgajamo v kultivirane in obvladane člane skupnosti. Beseda je temelj človeške izkušnje. In obenem sila, ki nam omogoča, da spoznavamo resnico in po njej razločevati med dobrim in hudim. Logos so vrata, so pogoj in začetek poti iskanja resnice in dobrega.